Natuurfotografie: libellen in beeld
Deel I: imago's

R. Krekels

Inleiding

Natuurfotografie kan leuk zijn! Met de camera in de hand, speurend langs de waterkant of hollend achter een libel aan. En dat alles om een mooi plaatje te maken. Natuurfotografie is een bijzondere manier van natuurbeleving die bij sommigen grootse vormen aanneemt. De libel zal en moet op de foto komen te staan. Waar die 'drive' vandaan komt, is niet altijd duidelijk. Soms lijken oeroude jachtinstincten naar boven te komen. Gewapend met een camera schieten we er vrolijk op los. Met als resultaat niet een opgezette kop met gewei of een opgeprikte vlinder, maar een fraaie fotoprint pronkend boven de sofa in de huiskamer. "Ja, die heb ik geschoten in de Weerribben, mei 2004".
Bij andere fotografen steekt een haast kinderlijke verzamelwoede de kop op: "Kijk dit is *Speciosa colorfully*, had ik nog nooit gezien, echt zo'n soort die je bijna niet tegenkomt, maar nu staat-ie er wel mooi op, toch?!"
Hoe dan ook, natuurfotografie vraagt om kennis en kunde op twee vlakken: natuur én fotografie. Kennis over de natuur, en speciaal libellen, haal je al uit bijvoorbeeld dit tijdschrift. In mijn verhaal komt de fotografie aan bod. Zie de informatie vooral als mijn kijk op natuurfotografie. Door foto's te bekijken van anderen maar vooral door zelf aan de slag te gaan zal je beter leren fotograferen. En als je na het lezen van dit artikel denkt: "dat kan ik beter", dan zijn we op de goede weg. Je hebt dan een eigen kijk op en mening over fotografie en dat is noodzakelijk om een mooie foto te maken.

101 camera's

Camera's zijn er inmiddels in vele uitvoeringen. Er zijn twee groepen te onderscheiden: spiegelreflexcamera's en compactcamera's. Bij de spiegelreflex wissel je de lenzen voor het gewenste doel: een telelens voor de vogelfotografie, een groothoek voor het landschap en een macrolens voor kleine onderwerpen. De compactcamera heeft slechts één vaste lens. Meestal is deze lens een zoomlens waardoor zowel een landschapsfoto als een teleopname kan worden gemaakt. De reikwijdte van de zoomlens is echter vaak beperkt en vooral gericht op de huis-tuin-en-keuken-fotografie. Voor de ware liefhebber adviseer ik een spiegelreflexcamera. Deze zijn weliswaar zwaarder en duurder, maar zeker voor de natuurfotografie ook geschikter.
De strijd tussen digitaal en analoog is vrijwel beslist. Digitaal wint steeds meer terrein en niet alleen omdat veel fotografen blij zijn met het directe resultaat. De toenemende hoeveelheid megapixels zorgen voor meer dan voldoende kwaliteit. In veel tijdschriften staan prachtige, paginavullende, digitaal geschoten natuurbeelden. En, niet onbelangrijk, de prijs van de digitale camera is bijna op het niveau van de analoge camera gekomen. Welke camera je kiest doet er niet zo veel toe. Bedenk wel dat marktleiders als Canon en Nikon ieder half jaar nieuwe modellen op de markt brengen en er van deze merken veel tweedehands lenzen worden aangeboden.

Hulpmiddelen

Fotograferen van libellen vraagt om speciale hulpmiddelen. Gewone lenzen zijn er niet op berekend om van dichtbij te fotograferen. En toch is dat wel nodig om een libel groot in beeld te krijgen.

Kleur of zwart/wit?

Libellen zijn kleurrijke dieren en worden nog zelden in zwart-wit gefotografeerd. Wil je toch een zwart-wit foto hebben, gebruik dan eenvoudig een fotobewerkingsprogramma (bijv. Photoshop of Paint shop pro). Digitale beelden zijn namelijk prima om te zetten in grijstinten. Gebruik niet de eenvoudige omzetting met 'grijstinten' maar pas 'saturation' aan en 'contrast'.

Figuur 1A

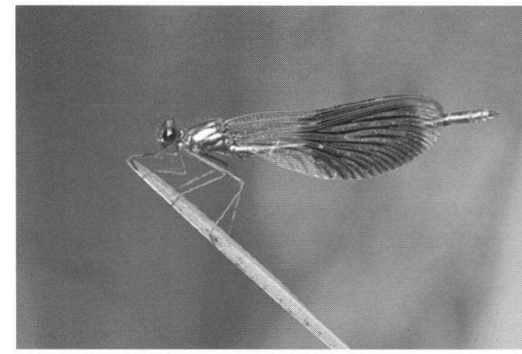

Figuur 1C

Foto's: R. Krekels

Figuur 1B

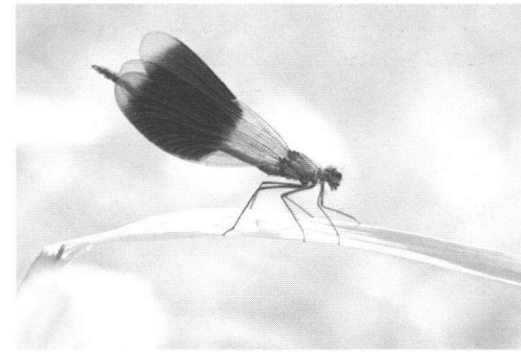

Figuur 1D

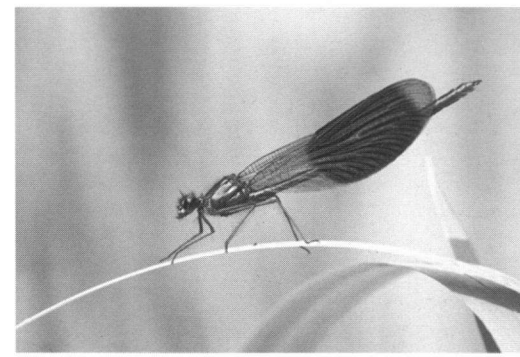

Figuur 1E

Figuur 1
Een middagje Weidebeekjuffers (*Calopteryx splendens*) fotograferen geeft uiteindelijk het gewenste beeld. Bij foto A is de achtergrond nog aan de drukke kant. Bovendien staat de libel niet al te groot in beeld. Foto B is al spannender. De beek in de achtergrond geeft een heldere kleur aan de foto. Foto C is vrij traditioneel beeld van een libel op het stokje. Bij foto D is bewust voor natuurlijk tegenlicht gekozen. Het kort openen van de vleugels geeft net dat beetje extra aan het beeld. Met flitslicht is de libel opgelicht, waardoor vooral ook de diep blauwe vleugels tekening krijgen. Zet de flitser op -1,5 stop ten opzichte van het omgevingslicht, het flitslicht overheerst dan niet. De vorm van het blad, en vooral de onderste bladeren in foto E, zorgen voor een mooie omlijsting van de Weidebeekjuffer.

Spending an afternoon taking pictures of Calopteryx splendens *leads to better pictures. In picture A the background is too complex and the dragonfly is too small. Picture B is more exciting. The stream in the background gives a vivid colour to the picture. Picture C shows a more traditional view of a dragonfly on a stick. In picture D natural backlight is used. The short flickering of the wings gives the picture just an extra element. Flashlight is used to lighten the deep blue wings. Make sure the flashlight measures -1,5 stop less to the natural surrounding light. The leafs in picture E give a nice frame for the dragonfly.*

Foto: R. Krekels

Figuur 2A

Foto: R. Krekels

Figuur 2B

Foto: R. Krekels

Figuur 2C

Figuur 2
Schoonheid versus herkenbaarheid. Foto A is overduidelijk een mannetje van de Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*). Niet echt spannend, maar alle kenmerken zijn te zien. Foto B laat enkel zijn kop en een deel van de grote vleugels. Een krachtiger beeld en voor de niet-libellenliefhebber aansprekender. Op foto C staat de Bruine korenbout (*Libellula fulva*) op een blad, klaar om op te stijgen. Niet direct herkenbaar als Bruine korenbout, maar wel een typisch beeld van een libel.

Figure 2
To enjoy or to recognize? Photo A is obviously a male Aeshna cyanea. *Not really very exciting but all the identification marks are clearly visible. Picture B shows only his head and a part of the large wings. A much more powerful picture and for people who are not into dragonflies even more appealing. C pictures* Libellula fulva *on top of a leaf, ready for takeoff. Not directly recognisable as* Libellula fulva *but on the other hand a typical sight of a dragonfly.*

1. De voorzetlens

Eén oplossing voor dit probleem is de voorzetlens. De lens schroef je eenvoudig op een liefst korte telelens van 100 of 200 mm. De lens werkt als een leesbril en is in verschillende sterkten te koop: 2 tot 3 dioptrie is aan te raden. Drie dioptrie op een 200 mm lens geeft een vergroting van 1:1,7. Op een zoomlens van 80-200 mm of 100-300 mm werkt de voorzetlens helemaal mooi, want dan kun je vanaf dezelfde plek inzoomen en de uitsnede aanpassen. Een voorzetlens is redelijk goedkoop (rond de € 50,00) en aan te raden voor je eerste kennismaking met de macrofotografie.

2. Tussenringen

Tussenringen zijn een tweede hulpmiddel. Ze zijn te koop in verschillende maten: 12,5 mm, 25 mm en 50 mm, waardoor de mate van vergroting kan variëren. De vergroting verloopt met de breuk van het brandpunt van je lens en de breedte van de tussenring. Een 25 mm tussenring geeft op een 100 mm lens een vergroting van 1:4 (25/100). Tussenringen tot 100 mm maken een afbeelding op ware grootte mogelijk (1:1, 100/100). Dezelfde tussenring op een 200 mm lens levert slechts een vergroting op van 1:2 (100/200). Gebruik je een telelens om een libel op afstand te fotograferen dan zorgt de tussenring ervoor dat je dichterbij kunt scherpstellen, net voorbij de kortste instelafstand. Een nadeel is het verlies van licht, wat bij voorzetlenzen niet optreedt.

Foto: R. Krekels

Figuur 3
Gedrag van libellen, zoals het afzetten van eitjes door vele tandems van de Houtpantserjuffer (*Lestes viridis*), geeft fascinerende beelden.
Behaviour of dragonflies, like the deposition of eggs by many tandems of Lestes viridis *leads to fascinating pictures.*

3. De macrolens

De derde oplossing is de macrolens: de absolute topper voor de insectenfotograaf. Deze lens is volledig ingesteld op het fotograferen van kleine onderwerpen. De prijs is niet gering, circa € 380,00 voor een Sigma of Tamron en € 520,00 voor een Canon, maar het gebruiksgemak en de kwaliteit maken veel goed. Van oneindig tot op ware grootte (1:1), krijg je haarscherpe beelden. Een 50 mm macrolens is niet bedoeld voor de natuurfotograaf, eerder om postzegels en munten te fotograferen. Koop daarom altijd een 100 mm macrolens. Daarmee kan de afstand tot de libel groter zijn en is de kans op het verjagen veel kleiner. Bovendien is de beeldhoek kleiner waardoor je eerder een rustige achtergrond kunt krijgen. De digitale camera zorgt door haar kleine beeldsensor tevens voor een vergrotingsfactor van 1,5 en maakt van je 100 mm in werkelijkheid een 150 mm! Met een 200 mm macrolens kun je nog verder wegblijven van je onderwerp. Bedenk wel dat de beeldhoek dan erg smal is.

Daardoor moet je vaak goed speuren door je camera om het beest in beeld te krijgen Bovendien is de kans op onscherpe foto's groter, zeker als je uit de hand fotografeert. Voor bijzonder alerte libellen als de Vuurlibel (*Crocothemis erythraea*) of voor eiafzettende vrouwtjes is de telewerking van een 200 mm macrolens of een zoomlens van 100-300 mm wel een uitkomst.

Foto: R. Krekels

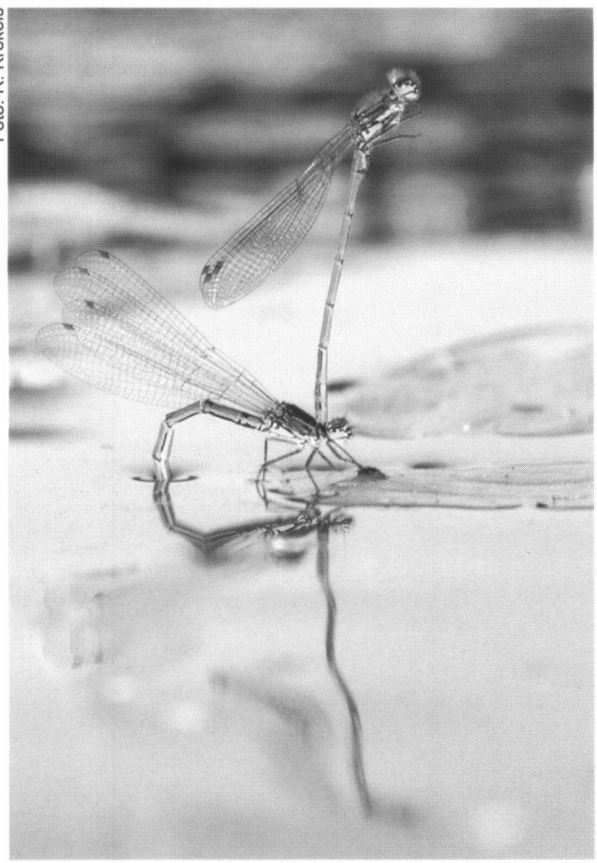

Figuur 4
Eiafzettende Vuurjuffers (*Pyrrhosma nymphula*) komen in tegenlicht mooi vrij van de achtergrond. De reflectie van de libellen in het water zie je pas als je de camera en de 100 mm macrolens zo goed als op het wateroppervlak legt. Een hoekzoeker is dan een ideaal hulpmiddel.
Egg depositing Pyrrhosma nymphula *in back lighting free against the water surface. The reflection of the dragonflies in the water was only possible by placing the camera and the 100mm macro lens directly above the water surface. An angel finder comes in handy at that moment.*

Wel of niet flitsen

Het dilemma bij de macrofotografie zit hem in de scherptediepte. Bij een klein diafragma, zijnde een hoog diafragmagetal van bijvoorbeeld 16 of 22, is de scherptediepte groot. Door het kleine diafragma komt echter weinig licht en dus zul je lang moeten belichten. Onscherpte door beweging van de camera ligt dan op de loer, tenzij je een statief gebruikt, waarover hierna meer. Een oplossing is het gebruik van flitsers. Mits op de juiste wijze gebruikt kun je een natuurlijke verlichting krijgen én werken met veel scherptediepte. Twee flitsers zorgen voor een optimaal beeld: flitser 1 plaats je schuin opzij van de lens waardoor de vorm van je onderwerp mooi wordt uitgelicht. Flitser 2 verzacht de schaduw van flitser 1. Een nadeel van flitslicht kan een onnatuurlijke zwarte achtergrond zijn. Dit is te voorkomen door met gemengd licht te werken: omgevingslicht combineren met flitslicht. Dit zogeheten 'invulflitsen' is met moderne camera's die het licht direct door de lens meten eenvoudig uit te voeren. Stel de camera in op een flitsbelichting van -1 tot -2 stops. Bijkomend voordeel is het verzachten van de schaduwen in je onderwerp die ook bij fel zonlicht optreden. Flitslicht gebruiken overdag? Ja, dat kan zeker. Een libel is niet echt 'diep', dus voor voldoende scherptediepte is een diafragma van 11 of 11-16 al voldoende. Met een diafilm of sensorgevoeligheid van 200 ASA is dan een belichtingstijd van 1/125 sec of korter te halen. Met de flitser(s) op -1,5 stop kun je dan prima met de camera uit de hand fotograferen.

Zeulen met een driepoot

De ware fotograaf schijnt niet zonder statief te kunnen. Pootjes uitklappen, camera monteren en rustig kijken of de compositie passend is. Dat is goed te doen, zeker bij landschappen, planten of vanuit een schuilhut met zicht op een vogel of ree. Maar bij insecten ligt dat anders. Dan wil je graag de hoek waaronder de foto gemaakt wordt kunnen

veranderen. Bijvoorbeeld net even iets meer van links, het kopje meer in beeld en dan snel afdrukken anders vliegt je onderwerp al weer weg. Een statief is dan niet flexibel genoeg, tenzij de dieren nog met ochtenddauw aan een plantenstengel hangen. Voor het betere actiewerk stel je de camera in op een snelle sluitertijd en een hoge gevoeligheid. De moderne digitale camera's geven ook bij 400 ASA nog zo goed als korrelvrije opnamen.

Beeldopbouw

Om libellen aansprekend in beeld te krijgen is een aantal tips te geven. Probeer ze allereerst groot in beeld te zetten. Een open deur? Kijk dan maar eens goed naar werk van anderen. De libel of vlinder staat vaak in het midden van het beeld en zwemt in een zee aan ruimte. "Ja, dan kun je de omgeving mooi zien", is vaak het verweer. Als je vervolgens de uitsnede aanpast, wat digitaal heel eenvoudig kan, is de foto opeens veel mooier. Het onderwerp is echt onderwerp geworden en er blijft nog genoeg van de omgeving zichtbaar. Groot in beeld wil natuurlijk niet zeggen dat kop en kont ingeklemd zitten in het beeld. Geef de libel voldoende ruimte om voor zich uit kijken.

Fotografeer het onderwerp altijd op haar eigen niveau. Een kind staat er ook het leukst op als je door de knieën gaat en op gelijke hoogte komt. Bij libellen is dat ook nodig. Kijk niet neer óp de libel maar kijk liever eens naar de zijkant. Daarvoor kun je op de grond gaan liggen, maar een laag standpunt krijg je ook met een hoekzoeker. Met deze omgekeerde periscoop daal je zelfs met je camera af tot op de grond of het wateroppervlak!

Kies je voor een grafische foto let dan goed op de beeldopbouw. Eenvoud en duidelijkheid zorgen voor een goede foto. Een enkele grasspriet in beeld kan je naar de erop zittende libel leiden. Teveel grassprieten in beeld verzwakken echter het beeld. Probeer de libel tot hoofdonderwerp te maken. Een te drukke achtergrond, met veel takjes en sprieten of een duidelijke overgang tussen de vegetatie en de lucht, leiden af.

Foto: R. Krekels

Figuur 5
Tengere grasjuffers (*Ischnura pumilio*) in de Enci-groeve steken grafisch af tegen de witte achtergrond. Een lichte oplichting met flitslicht geeft tekening in de libel.
Ischnura pumilio *stands out against the white limestone. A little extra fill-in flashlight gives enough detail in the dragonflies.*

Schoonheid versus herkenbaarheid

Voor soortenkenners is een strak beeld van een libel vaak het mooist. Alle kenmerken zijn te zien: overduidelijk een *Speciosa colorfully*. Voor bijvoorbeeld een veldgids zijn deze beelden onmisbaar. Geven we een willekeurige persoon de veldgids in handen dan ziet hij of zij veel gelijksoortige foto's van insecten met vier vleugels en een pijlvormig lijf. Komt er plots een frontale opname van een libel voorbij dan is er meteen een opleving. "Oh, mooi hoor, die grote ogen en kijk, die poten met allemaal van die haartjes". Dat het een libel is, is zonneklaar.

Welke soort is niet meteen duidelijk, maar voor veel mensen is dat ook van geen enkel belang. Een aansprekend beeld is vaak een beeld dat mensen ook letterlijk aanspreekt: een poema die je aankijkt, een boomkikker die je vanaf een blad met grote ogen aanstaart of een koalabeer die je aangaapt. Makers van tijdschriften kennen die voorkeur en veel omslagen zijn voorzien van dergelijke foto's.
Kortom, wil je ook de niet-libellenliefhebber charmeren met je beelden, maak dan eens een fraaie kopstudie, fotografeer een vleugeldetail of laat de libel 'baden' in tegenlicht in een fraaie compositie.

Veel fotograferen

Benader libellen rustig maar kordaat. Veel soorten rusten gedurende een korte tijd op een spriet of tak maar vliegen vaak weer op. Bedenk al van een afstand hoe je de libel kunt benaderen, stel een vergroting in en ga er in een rechte lijn naar toe. Houdt de camera daarbij aan je oog zodat verdere bewegingen achterwege kunnen blijven. Beweeg vooral niet te veel naar links of rechts, daar zijn de meeste soorten zeer alert op.
Een mooie foto maken doe je niet in één klik. Meestal heb je al veel moeite moeten doen om het dier in de zoeker te krijgen. Aarzel dan niet en maak veel opnamen. Daar zullen beslist onscherpe opnamen tussen zitten; helaas, maar onvermijdelijk. Gelukkig kost dat in het digitale tijdperk niets extra. Kies ook eens een andere hoek, bijvoorbeeld meer van onderen. Net iets naar links draaien zorgt ervoor dat een vervelende spriet niet in beeld komt. Zitten er meer individuen, besteed dan ook meer tijd. Of probeer die tandem of het eiafzetgedrag in beeld te brengen. Zo kan een middagje Weidebeekjuffers fotograferen, of misschien

Foto: R. Krekels

Figuur 6
Paring van de Kleine tanglibel (*Onychogomphus forcipatus*). Ook hier geeft tegenlicht een mooie aftekening van de libel tegen de achtergrond.
Mating Onychogomphus forcipatus. *Here also the back lighting enhances the form of the dragonfly against its background.*

wel een hele dag, veel verschillende beelden opleveren (zie voorbeelden). Met mooi tegenlicht en een zachte, groene achtergrond óf een lichtblauwe achtergrond bij net dat ene beest dat bleef zitten op een spriet boven de beek. Iedere poging om de libel te fotograferen krijgt dan bijna een sportief karakter. Sluipen en kruipen en onder moeilijke hoeken aanleggen om de ontspanknop in te drukken.
Thuis gekomen begint dan het grote uitzoeken van de dia's of digitale beelden. Nee, nee, nee, misschien, bijna, ja .... dát is hem! Leer te kijken naar je eigen foto's en bedenk wat je de volgende keer anders of beter zou kunnen doen. Het digitale tijdperk zorgt ervoor dat je al in het veld kunt kijken naar het resultaat. Zoals fotografen vroeger met een polaroid werkten, kun jij ook kijken of het digitale beeld naar wens is. Wat je wens precies is, hangt af van je eigen mening en inzicht. Het schermpje achter op je camera kan daarbij helpen en je wellicht op een nieuw spoor zetten.

Meer weten?

Wil je meer weten over natuurfotografie, koop dan eens een boek van John Shaw. Een echte macroklassieker met veel informatie en praktische tips:

SHAW, J., 1987. John Shaw's Closeups in Nature. Amphoto books, New York. ISBN 0-8174-4052-6.

Het gehele spectrum van de natuurfotografie, inclusief de macrofotografie is te vinden in:

SHAW, J., 2000. Nature Photography Field Guide. Amphoto books, New York. ISBN 0-8174-4059-3.

In een volgende aflevering komt de fotografie van libellenlarven aan bod.

René Krekels
Sleedoorn 13
6581 VX Malden
www.renekrekels.nl

Summary

KREKELS, R., 2006. Nature photography: dragonflies in the picture. Brachytron 8(2): 12-19.

Photographing dragonflies can be fun. The article describes the different methods to make better pictures. Which camera is best suited for this kind of nature photography and what are the required devices? Flashlight can be a good support, if used in the right way. When used as fill-in lighting the flashlight provides a natural lightning. Modern cameras, especially the digital reflex-camera, make it possible to work without a tripod. In that manner you are free to make the angels you like best. The choice is yours; a zoological correct picture of a dragonfly, showing all the characteristics, or a more artistic view at only the head of the dragonfly. The joy of spending a whole afternoon or even day chasing *Calopteryx splendens* will result in several pictures and the hope for that special one.

Keywords
Odonata, dragonflies, nature photography, photography